

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษามโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ระดับ ปวช. ปีการศึกษา ๒๕๒๐ ศึกษาความคิดเห็นและการแสดงออกในด้านความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย หาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ดังกล่าวกับเพศ ศึกษาวิธีสอนของครูที่ใช้ปลูกฝังและพัฒนา มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิธีสอนของครูกับมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนอาชีวศึกษาที่เป็นตัวอย่างประชากร

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ตัวอย่างประชากรชายหญิง ซึ่งเป็นนักเรียนอาชีวศึกษาระดับ ปวช. ปีการศึกษา ๒๕๒๐ จากโรงเรียนอาชีวศึกษาทั้งโรงเรียนราษฎร์และรัฐบาลอย่างละ ๔ โรงเรียน ในกรุงเทพมหานคร จำนวน ชาย ๑๗๐ คน หญิง ๑๕๐ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย จำนวน ๗๐ ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง มีเนื้อหาครอบคลุมเหมาะสมครบถ้วน เป็นที่ยอมรับของผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ ท่าน และปรับปรุงเพิ่มเติมแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและการแสดงออกในเรื่องความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย จากวิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ของ สมจิตร์ วัฒนกุล และ จีรวรรณ สร้อยน้ำ แบบสอบถามใช้เวลาในการสอบ ๕๐ นาที และให้ตอบแบบสอบถาม ๑๐ นาที ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยวิเคราะห์ระดับความยาก และอำนาจจำแนก หาค่าสัมประสิทธิ์แห่งความเที่ยงของแบบสอบถาม วิเคราะห์แบบสอบถามโดยทฤษฎีรายละเพื่อศึกษามโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยที่ถูกต้องของนักเรียน ทดสอบค่าไคสแควร์ชนิด ๒ x ๒ ตารางการถ่วง เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ดังกล่าวกับเพศของนักเรียนว่า การที่นักเรียนชาย-หญิงมีมโนทัศน์ที่ถูกต้องในแต่ละเรื่องนั้นขึ้นอยู่กับเพศของนักเรียน

หรือไม่ พร้อมทั้งแสดงอัตราร้อยละของจำนวนนักเรียนชาย-หญิงที่มีมโนทัศน์ถูกต้องในแต่ละเรื่อง เปรียบเทียบให้เห็นเป็นรายข้อด้วย และได้วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบคะแนนมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยของนักเรียน แล้วเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างโรงเรียนด้วยวิธีของคันทัน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ดังกล่าวกับวิธีสอนของครู ส่วนแบบสอบถามนักเรียนนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หาอัตราร้อยละและทดสอบค่าไคสแควร์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ดังกล่าว กับการแสดงออกในเรื่องความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยของนักเรียน สำหรับแบบสอบถามของครู ผู้วิจัยได้หาค่ามัชฌิม เลขคณิตของคะแนนวิธีสอนแต่ละวิธีในแต่ละมโนทัศน์ของครูทั้งหมด และหามัชฌิม เลขคณิตรวมของคะแนนวิธีสอนแต่ละวิธี รวมทุกมโนทัศน์ของครูแต่ละโรงเรียน เพื่อศึกษาริธีสอนของครู และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิธีสอนของครูกับมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยของนักเรียน

สรุปผลการวิจัย

๑. แบบสอบถามมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย มีค่าสัมประสิทธิ์แห่งความเที่ยง .๙๐๒๘
๒. คะแนนเฉลี่ยของมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนอาชีวศึกษา เท่ากับ ๔๒.๙๙๓
๓. การวิเคราะห์มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย นักเรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ ๗๐.๐๐ ขึ้นไป มีมโนทัศน์ถูกต้องดี เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๑๓ เรื่อง ดังนี้คือ เกี่ยวกับเรื่องค่านิยมและคำสอนในศาสนาถูกต้องดี ๓ เรื่อง คือ เรื่องการประหยัดและการออมทรัพย์ ลักษณะของผู้ดี ความซื่อสัตย์สุจริต เกี่ยวกับเรื่องการอยู่ร่วมกันในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ถูกต้องดี ๑ เรื่อง คือ การตรงต่อเวลา เกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่ต่อตนเองและครอบครัว ถูกต้องดี ๓ เรื่อง คือ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การใช้เหตุผลที่ดีในการตัดสินใจ ลักษณะของครอบครัวที่ดี เกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองดีในฐานะสมาชิกของสังคม ถูกต้องดี ๔ เรื่อง คือ เรื่องความสำคัญของการทำบัตรประชาชน การถวายความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ การส่งเสริมความก้าวหน้าของชาติ การปฏิบัติตนของลูกจ้างและนายจ้าง เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยโดยทั่วไปถูกต้องดี ๒ เรื่อง

คือ เรื่องการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางการเมือง และหลักเกณฑ์ที่ควรพิจารณาเพื่อเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และนักเรียนมีมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีถูกต้องต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ลงมา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยอยู่ ๑๑ เรื่อง ดังนี้คือ เกี่ยวกับเรื่องการอยู่ร่วมกันในชุมชนชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม มี ๑ เรื่อง คือ เรื่องการคบเพื่อน เกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองในฐานะสมาชิกของสังคม มี ๒ เรื่อง คือ เรื่องความสำคัญของการแจ้งเกิด และการเตรียมตัวขั้นต้นเพื่อให้พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อสังคม เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย มี ๔ เรื่อง คือ เรื่องคุณค่านิยมในทางการเมือง การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย ในฐานะของพระมหากษัตริย์ในระบบประชาธิปไตย การวินิจฉัยแสดงความคิดเห็นในข่าวสารการเมืองต่างๆ การจัดการศึกษาภาคบังคับ ลักษณะของมติมหาชน ในฐานะทางการเมืองของประชาชนในการปกครองระบบประชาธิปไตย ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น

๔. มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยของนักเรียน มีความแตกต่างกันตามเพศ ๒๒ มโนทัศน์ ดังนี้คือ

๑. ความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
๒. การประหยัดและการออมทรัพย์
๓. ลักษณะของผู้ดี
๔. การให้อภัยและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
๕. การคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม
๖. การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๗. การใช้เหตุผลที่ดีในการตัดสินใจ
๘. การคำนึงถึงสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่น
๙. ลักษณะของครอบครัวที่ดี
๑๐. การทำงานตามความถนัดและความสามารถ
๑๑. การปฏิบัติตนระหว่างลูกจ้างและนายจ้าง
๑๒. ข้อปฏิบัติ เมื่อมีภัยทางการเมืองที่ร้ายแรงต่อประเทศ
๑๓. การปฏิบัติตามและเคารพกฎหมาย
๑๔. การถวายเป็นกุศลหรือทำบุญเพื่อสังคม

๑๕. การส่งเสริมความก้าวหน้าของชาติ
๑๖. ความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน
๑๗. การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย
๑๘. การจัดการศึกษาภาคบังคับ
๑๙. ความสำคัญของการศึกษากับระบอบประชาธิปไตย
๒๐. ความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ
๒๑. การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางการเมือง
๒๒. การใช้สิทธิเสรีภาพ

นอกจากนี้อีก ๒๘ เรื่อง การตอบถูกหรือผิดไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศของนักเรียนเลย

๕. นักเรียนชายมีมีโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยถูกต้องดี ร้อยละ ๗๐.๐๐ ขึ้นไป ๗ เรื่อง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เรื่องการประหยัดและการออมทรัพย์ ลักษณะของผู้ดี หลักเกณฑ์ที่ควรพิจารณาเพื่อเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ความสำคัญของการทำบัตรประชาชน การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การตรงต่อเวลา การใช้เหตุผลที่ดีในการตัดสินใจ นักเรียนชายที่มีมีโนทัศน์ถูกต้องต่ำกว่าร้อยละ ๕๐.๐๐ ลงมา มี ๑๔ เรื่อง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เรื่องความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ การรักษาความเป็นระเบียบ ความสำคัญของการเลือกตั้ง คุณค่านิยมในเรื่องการเมือง ฐานะของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ความสำคัญของการแจ้งเกิด การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย การคบเพื่อน การวินิจฉัย แสดงความคิดเห็นในข่าวสารการเมืองต่างๆ ลักษณะของมติมหาชน การจัดการศึกษาภาคบังคับ การเตรียมตัวขั้นต้นเพื่อให้พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อสังคม ฐานะทางการเมืองของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น

นักเรียนหญิงมีมีโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยถูกต้องดีร้อยละ ๗๐.๐๐ ขึ้นไป ๒๓ เรื่อง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ

๑. การประหยัดและการออมทรัพย์
๒. ลักษณะของผู้ดี
๓. การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางการเมือง

๔. การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๕. การใช้เหตุผลที่ดีในการตัดสินใจ
๖. การส่งเสริมความก้าวหน้าของชาติ
๗. การปฏิบัติตนระหว่างลูกจ้างและนายจ้าง
๘. ลักษณะของครอบครัวที่ดี
๙. การตรงต่อเวลา
๑๐. การถวายเป็นความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์
๑๑. ความสำคัญของการทำบัตรประชาชน
๑๒. ความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน
๑๓. การคำนึงถึงสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่น
๑๔. การปฏิบัติตามและเคารพกฎหมาย
๑๕. ความซื่อสัตย์สุจริต
๑๖. ความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
๑๗. ความสำคัญของการศึกษากับระบอบประชาธิปไตย
๑๘. ความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ
๑๙. หลักเกณฑ์ที่ควรพิจารณาเพื่อเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
๒๐. การให้อภัยและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
๒๑. การคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม
๒๒. การรักษาสาธารณสุขสมบัติ
๒๓. การใช้สิทธิเสรีภาพ

ส่วนนักเรียนหญิงที่มีมโนทัศน์ถูกต้องต่ำกว่าร้อยละ ๕๐.๐๐ ลงมา มี ๑๐ เรื่อง เรียงลำดับจากมาก

ไปหาน้อย คือ

๑. ความสำคัญของการเลือกตั้ง
๒. การคบเพื่อน
๓. ความสำคัญของการแจ้งเกิด
๔. การจัดการศึกษาภาคบังคับ

๕. ฐานะของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย
๖. การวินิจฉัยแสดงความคิดเห็นในข่าวสารการเมืองต่างๆ
๗. ลักษณะของมติมหาชน
๘. การเตรียมตัวขั้นต้น เพื่อให้พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อสังคม
๙. ฐานะทางการเมืองของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
๑๐. ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น

๖. การแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน ขึ้นอยู่กับกลุ่มของนักเรียนที่ได้คะแนนโน้ตชน้ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยสูงและต่ำ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ และ .๐๑ ทุกเรื่องคือ เรื่อง ความสนใจติดตามข่าวสารของบ้านเมืองจากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ความสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน ความสนใจในกิจกรรมที่เสียสละ เพื่อส่วนรวมและความมั่นคงของประเทศ ความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม การสนใจเข้าร่วมโครงการบางประเภทที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชน ความสนใจในนโยบายการปฏิบัติงานของรัฐบาลและข่าวเกี่ยวกับการเมืองของประเทศ ความคิดเห็น เมื่อรัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนทำอะไรก็ได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ความคิดที่จะปรับปรุงชุมชน การปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของโรงเรียน การแสดงข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงโรงเรียน การไปทำบุญตักบาตร การช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อมีโอกาส การเผื่อนัดหมาย การวิจารณ์และอภิปรายเกี่ยวกับข่าวสารการเมือง การฟังการอภิปรายเกี่ยวกับข้อคิดเห็นหรือกิจกรรมต่างๆ การศึกษาข้อเท็จจริงก่อนแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์บ้านเมือง การทำความผิดจนถูกทางโรงเรียนลงโทษ

การเข้าร่วมในกิจกรรม นักเรียนส่วนใหญ่ชอบเข้าร่วมในกิจกรรมประเภทการละเล่น เช่น กีฬา เป็นอันดับหนึ่ง อันดับรองลงมาคือ กิจกรรมเกี่ยวกับการบันเทิง กิจกรรมทางด้านวิชาการ นักเรียนสนใจเข้าร่วมน้อย นักเรียนทั้งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำชอบเข้าร่วมกิจกรรมประเภทการละเล่น เช่น กีฬา คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๓๒ และ ๓๖.๐๔ ตามลำดับ ประเภทของนิทรรศการที่นักเรียนชอบชมเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การแสดงสินค้า เศรษฐกิจ วิชาการ และอื่นๆ การเมือง นักเรียนทั้งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำชอบชมนิทรรศการทั้งวิชาการและอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๐๑ และ ๑๕.๓๒ ตามลำดับ จากการชมนิทรรศการประเภทต่างๆ ดังกล่าว ความเห็นเกี่ยวกับนิทรรศการ

ที่ชม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เห็นด้วยบางอย่าง ต้องตรึงตรองด้วยเหตุผลก่อนจึงจะเชื่อ เห็นด้วยทุกอย่าง และรู้สึกเฉยๆ นักเรียนทั้งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำต้องพิจารณาตรึงตรองด้วยเหตุผลก่อนจึงจะเชื่อคิดเป็นร้อยละ ๓๗.๓๒ และ ๓๓.๓๓ ตามลำดับ ความเห็นเกี่ยวกับการเดินขบวนประท้วง คัดค้าน เรียงร้อยสนับสนุนต่างๆ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ รู้สึกเฉยๆ ต้องตรึงตรองด้วยเหตุผลก่อน เห็นด้วยบางเรื่อง เห็นด้วยอย่างยิ่ง นักเรียนทั้งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำคิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗๕ และ ๓๑.๕๓ ตามลำดับ ต้องตรึงตรองด้วยเหตุผลก่อนจึงจะลงความเห็นในเรื่องดังกล่าว เรื่องการนิยมใช้สินค้าไทย นักเรียนมีความนิยมเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ นิยมบางอย่าง นิยม นิยมมาก ไม่นิยมเลย นักเรียนทั้งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำนิยมใช้สินค้าไทยคิดเป็นร้อยละ ๒๑.๐๕ และ ๒๕.๒๓ ตามลำดับ เกี่ยวกับการได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของโรงเรียนในการทำกิจกรรมต่างๆ นั้น มีนักเรียนคิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖๓ เคยได้รับการคัดเลือก และร้อยละ ๖๔.๓๘ ไม่เคยได้รับการคัดเลือก นักเรียนกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำที่เคยได้รับการคัดเลือกคิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗๑ และ ๓๕.๖๓ ตามลำดับ ในเรื่องการติดตามข่าวจากหนังสือพิมพ์ นักเรียนชอบติดตามข่าวเศรษฐกิจเป็นอันดับหนึ่ง อันดับรองลงมาคือ ข่าวการเมือง ข่าวกีฬา สารคดี ข่าวบันเทิงซุบซิบปัญหาสุขภาพ ตามลำดับ และข่าวที่นักเรียนสนใจน้อยที่สุดคือ ปัญหาชีวิต นักเรียนกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำสนใจติดตามข่าวเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๘๕ และ ๓๔.๒๓ ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าความคิดเห็นและการแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในด้านอื่นๆ ของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

๗. วิธีสอนที่ครูใช้ปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติความเป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน ปรากฏว่ามีทัศนคติจำนวน ๓๒ ข้อ ที่ครูใช้วิธีสอนแบบบรรยายมากเป็นอันดับหนึ่ง และอีก ๑๓ ข้อ ใช้วิธีสอนดังกล่าวเป็นอันดับสอง มีทัศนคติจำนวน ๑๐ ข้อ ที่ครูใช้วิธีสอนแบบอภิปรายแสดงความคิดเห็นเป็นอันดับหนึ่ง และอีก ๒๗ ข้อ ใช้วิธีสอนดังกล่าวเป็นอันดับสอง มีทัศนคติจำนวน ๔ ข้อ ที่ครูใช้วิธีสอนแบบใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันเป็นอันดับหนึ่ง และอีก ๑๐ ข้อ ใช้วิธีสอนดังกล่าวเป็นอันดับสอง มีทัศนคติจำนวน ๑ ข้อ ที่ครูใช้วิธีสอนแบบให้ค้นคว้าหาความรู้เป็นอันดับหนึ่ง และอีก ๓ ข้อ ใช้วิธีสอนดังกล่าวเป็นอันดับสอง มีทัศนคติจำนวน ๓ ข้อ ที่ครูใช้วิธีสอนตามแบบเรียนเป็นอันดับสอง มีทัศนคติจำนวน ๓ ข้อ ที่ครูใช้วิธีสอนโดยการตั้งคำถามเป็นอันดับสอง มีทัศนคติจำนวน ๑ ข้อ ที่ครูใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหาเป็นอันดับสอง มีทัศนคติจำนวน ๑ ข้อ ที่ครูใช้วิธีสอนแบบให้แสดงบทบาทเป็นอันดับสอง และโดยเฉลี่ยแล้ว ครูใช้วิธีสอนแบบบรรยายมากที่สุด

เป็นอันดับหนึ่ง อันดับรองลงมา คือ การสอนโดยให้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน สอนตามแบบเรียน สอนโดยการตั้งคำถาม ให้นักคว่ำหาความรู้ ผักทักษะการมีส่วนร่วม วิธีแก้ปัญหา การแสดงบทบาท การสร้างสถานการณ์ตามลำดับ วิธีสอนที่ใช้น้อยที่สุดคือ การใช้วิทยากร และการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน

๘. คะแนนมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง ๘ โรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ จึงได้พิจารณาวิธีสอนของครูควบคู่กันไป ผลปรากฏว่า

ก. นักเรียนโรงเรียนที่ ๗ และ ๘ มีมโนทัศน์เฉลี่ยแตกต่างจากนักเรียนโรงเรียนที่ ๑ และ ๒ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ และนักเรียนโรงเรียนที่ ๗ และ ๘ ต่างก็มีมโนทัศน์โดยเฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนที่ ๑ และ ๒ เมื่อพิจารณาการสอนของครูทั้ง ๔ โรงเรียน ปรากฏว่าทั้งโรงเรียนที่ ๗ และ ๘ ครูใช้วิธีสอนแบบให้อภิปรายแสดงความคิดเห็น กับใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันมากใกล้เคียงกัน วิธีสอนที่ใช้มากแตกต่างกันออกไปก็คือ โรงเรียนที่ ๗ ครูใช้วิธีสอนแบบ ผักทักษะการมีส่วนร่วม นอกจากนั้นยังใช้วิธีสอนแบบอื่นๆ มากแทบทุกวิธี โรงเรียนที่ ๘ ครูใช้วิธีสอนแบบบรรยาย และวิธีสอนที่ครูใช้น้อยที่สุดเหมือนกันทั้ง ๒ โรงเรียน คือ การใช้วิทยากร ส่วนโรงเรียนที่ ๑ และ ๒ ปรากฏว่า ครูใช้วิธีสอนแบบบรรยายมากเป็นอันดับหนึ่งเหมือนกันทั้ง ๒ โรงเรียน และใช้วิธีสอนตามแบบเรียน กับสอนโดยให้อภิปรายแสดงความคิดเห็นใกล้เคียงกัน วิธีสอนที่แตกต่างกันออกไปคือ โรงเรียนที่ ๑ ครูใช้การสอนแบบสร้างสถานการณ์จำลอง โรงเรียนที่ ๒ สอนโดยให้นักคว่ำหาความรู้ และโดยการตั้งคำถาม โรงเรียนที่ ๑ ไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนเลย โรงเรียนที่ ๒ ครูใช้ทุกวิธี แต่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนน้อยที่สุด

ข. นักเรียนโรงเรียนที่ ๓ และ ๔ มีมโนทัศน์โดยเฉลี่ยแตกต่างจากโรงเรียนที่ ๑ และ ๘ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ และนักเรียนโรงเรียนที่ ๓ และ ๔ ต่างก็มีมโนทัศน์เฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนที่ ๑ และต่ำกว่าโรงเรียนที่ ๘ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาการสอนของครูทั้ง ๔ โรงเรียน ปรากฏว่า ครูโรงเรียนที่ ๓ และ ๔ ใช้วิธีสอนแบบบรรยาย และสอนโดยการตั้งคำถามมากใกล้เคียงกันทั้ง ๒ โรงเรียน วิธีสอนที่ใช้มากแตกต่างกันก็คือ โรงเรียนที่ ๓ ครูใช้วิธีสอนโดยการให้นักคว่ำหาความรู้ โรงเรียนที่ ๔ ครูใช้วิธีให้อภิปรายแสดงความคิดเห็น โรงเรียนที่ ๓ ใช้ทุกวิธี

แต่ใช้วิทยากรน้อยที่สุด โรงเรียนที่ ๔ ใช้วิธีฝึกทักษะการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด และไม่ใช้วิทยากรเลย ส่วนโรงเรียนที่ ๑ ซึ่งมีโมทัศน์เฉลี่ยต่ำกว่าโรงเรียนที่ ๓ และ ๔ ครูใช้วิธีบรรยายมากที่สุด แต่ใช้วิธีสอนแบบให้ตั้งคำถามน้อย ตรงกันข้ามกับโรงเรียนที่ ๓ และ ๔ นอกจากนั้นยังใช้วิธีสอนแบบอื่นๆ น้อยทุกวิธี วิธีที่ใช้้น้อยที่สุดคือ การใช้วิทยากร และไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนเลย โรงเรียนที่ ๔ ซึ่งมีโมทัศน์เฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนที่ ๓ และ ๔ ครูใช้วิธีสอนแบบใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันมากเป็นอันดับหนึ่ง และใช้วิธีสอนแบบอื่นๆ มากทุกวิธี

ค. นักเรียนโรงเรียนที่ ๔ และ ๖ มีโมทัศน์เฉลี่ยแตกต่างจากโรงเรียนที่ ๑ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ และต่างก็มีโมทัศน์เฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนที่ ๑ เมื่อพิจารณาการสอนของครูทั้ง ๓ โรงเรียน ปรากฏว่า โรงเรียนที่ ๔ ครูใช้วิธีสอนโดยการตั้งคำถาม วิธีสอนที่ครูไม่ใช้เลย คือ การใช้วิทยากร และการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน โรงเรียนที่ ๖ ใช้สอนโดยการตั้งคำถาม นอกจากนั้นยังใช้วิธีสอนแบบอื่นๆ ทุกวิธี วิธีที่ใช้้น้อยที่สุด คือ การใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน ส่วนโรงเรียนที่ ๑ ซึ่งมีโมทัศน์เฉลี่ยแตกต่างจากโรงเรียนที่ ๔ และ ๖ นั้น ปรากฏว่าใช้วิธีสอนแบบบรรยายกับการอภิปรายแสดงความคิดเห็นมากใกล้เคียงกับโรงเรียนที่ ๔ และ ๖ ส่วนวิธีที่ใช้แตกต่างกันออกไป คือ การสร้างสถานการณ์จำลอง นอกจากนั้นยังใช้วิธีสอนแบบอื่นๆ น้อยทุกวิธี และไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนเลย

การอภิปรายผลการวิจัย

๑. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีโมทัศน์ความเป็นพลเมืองดีถูกต้องดี ๑๓ เรื่อง คือ เกี่ยวกับค่านิยมและคำสอนในศาสนา ๓ เรื่อง ได้แก่ เรื่องการประหยัดและการออมทรัพย์ ลักษณะของผู้ดี ความซื่อสัตย์สุจริต เกี่ยวกับเรื่องการอยู่ร่วมกันในชุมชนชนชนบชธรรม เนียมประเพณีวัฒนธรรม ๑ เรื่อง ได้แก่ การตรงต่อเวลา เกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่ต่อตนเองและครอบครัว ๓ เรื่อง ได้แก่ เรื่องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การใช้เหตุผลที่ดีในการตัดสินใจ ลักษณะของครอบครัวที่ดี เกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดีในฐานะสมาชิกของสังคม ๔ เรื่อง ได้แก่ เรื่องความสำคัญของการทำบัตรประชาชน การถวายความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ การส่งเสริมความก้าวหน้าของชาติ การปฏิบัติตนของลูกจ้างและนายจ้าง เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย ๒ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทาง

การเมือง และเรื่องหลักเกณฑ์ที่ควรพิจารณาเพื่อเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับการวิจัยของ สมจิตร วัฒนกุล^๑ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓" ในปี พ.ศ.๒๕๑๕^๑ ในเกือบทุกประเด็น ยกเว้นเรื่อง การปฏิบัติตนของลูกจ้างและนายจ้าง การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางการเมือง และหลักเกณฑ์ที่ควรพิจารณาเพื่อเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง แต่ในสองประเด็นหลังก็สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จีรวรรณ สร้อยน้ำ^๒ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนอาชีวศึกษา"^๒ แต่ผลการวิจัยครั้งนี้ค้านกับผลการวิจัยของ วัลลภ พุ่มพวง^๓ ที่พบว่าคนไทยในกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีถูกต้องเพียง ๑ เรื่อง คือ เรื่อง ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย^๓ และผลการวิจัยของโอภาส สะอาด^๔ ซึ่งพบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่ในกลุ่มตัวอย่าง มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความเป็นพลเมืองดีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม^๔ เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า อาจเป็นเพราะการศึกษาในโรงเรียนแตกต่างกัน เพราะการศึกษาในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม และแนวความคิดความเชื่อของบุคคล ดังที่แบ็กเลย์ (Bagley) ได้กล่าวไว้ว่า ประสบการณ์ทางการศึกษาสามารถพัฒนา ความสามารถ ทัศนคติ และรูปแบบพฤติกรรมอื่นๆ ซึ่งมีคุณค่าทางบวกต่อสังคม^๕ นอกจากนี้การได้รับการศึกษาจากโรงเรียนยังช่วยให้ทราบถึงความเป็นไปของโลก ได้พัฒนาทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่างๆ และคนทั่วไปได้เรียนรู้การเข้าสังคมกับคนอื่น ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปกครองของประเทศตน และยังทำให้ได้เข้าใจความสามารถและความสนใจ

^๑สมจิตร วัฒนกุล, เรื่องเดิม.

^๒จีรวรรณ สร้อยน้ำ, เรื่องเดิม.

^๓วัลลภ พุ่มพวง, เรื่องเดิม.

^๔โอภาส สะอาด เรื่องเดิม.

^๕W.C. Bagley, The Teachers of Social Studies, (New York: Scribner, 1967), p. 328.

ของตนเอง^๑ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเห็นว่าเหตุการณ์บ้านเมืองในระยะหลังนี้ไม่สงบ สภาพการณ์โดยทั่วไปอยู่ในภาวะสับสนวุ่นวาย มีการเดินขบวนประท้วง มีปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ มากมาย จนทำให้เกิดการปฏิรูป ปฏิวัติ ในระยะเวลาติดๆ กันเพียงช่วงระยะเวลาสั้นไม่ถึง ๒ ปี อันมีผลทำให้เสถียรภาพของประเทศทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สั่นคลอน ภาวะการลงทุนของต่างประเทศลดลง ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ^๒ ระยะนี้จึงเป็นระยะที่ทุกคนต่างกล่าวขวัญถึงประชาธิปไตยกันไปต่างๆ นานา โดยมีสื่อมวลชนที่จะคอยช่วยกระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบร่วมกัน ในการร่วมกันแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางการเมืองที่ถูกที่ควร ซึ่งผู้วิจัยคาดว่า นักเรียนอาชีวศึกษาคงจะได้ศึกษาถึงสิทธิหน้าที่ของตนเอง ในฐานะของพลเมืองดีจากสื่อมวลชน และจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นสิ่งแวดล้อมของเขาด้วยตนเอง มากพอสมควร

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนอาชีวศึกษามีมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีถูกต่อน้อย ๑๑ เรื่อง คือ เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ๑ เรื่อง ได้แก่ เรื่องการคบเพื่อน เกี่ยวกับความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองในฐานะสมาชิกของสังคม ๒ เรื่อง คือ เรื่องความสำคัญของการแจ้งเกิด และการเตรียมตัวขั้นต้น เพื่อให้พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อสังคม เกี่ยวกับความรู้อย่างเข้าใจในระบบประชาธิปไตย ๔ เรื่อง คือ เรื่องคุณค่านิยมในทางการเมือง การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, ฐานะของพระมหากษัตริย์ในระบบประชาธิปไตย การวินิจฉัยแสดงความคิดเห็นในข่าวสารการเมืองต่างๆ การจัดการศึกษาภาคบังคับ ลักษณะของมติมหาชน ฐานะทางการเมืองของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จีรารณ สร้อยน้ำ ที่พบว่า นักเรียนอาชีวศึกษากลุ่มตัวอย่างมีมโนทัศน์การมีส่วนร่วมในทางการเมืองถูกต่อน้อยในเรื่องลักษณะของมติมหาชน ลักษณะความสนใจทางการเมืองของบุคคล การเตรียมตัวขั้นต้นเพื่อให้พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อสังคม การแสดงความคิดเห็นและเสนอทางแก้ปัญหา^๓ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมจิตร วัฒนกุลสัง ในเรื่อง

^๑Ray Osgood Hughes, Building Citizenship, (rev. ed. by C.H.W. Pullen: Allyn and Bacon, Inc., 1959), p. 3

^๒สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, เรื่องเดิม.

^๓จีรารณ สร้อยน้ำ, เรื่องเดิม.

การคบเพื่อน และเรื่องฐานะของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในเรื่องการคบเพื่อนนั้น เด็กวัยที่เป็นตัวอย่างประชากรนี้เป็นเด็กวัยรุ่น ซึ่งเด็กวัยรุ่นจะเลือกคบเพื่อนด้วยความพอใจมากกว่าเหตุผล^๑ ซึ่งการคบเพื่อนไม่ี้อาจจะทำให้บุคคลนั้นได้รับความรู้ความเข้าใจในทางที่ผิด และจะเป็นหนทางไปสู่การประพฤติปฏิบัติในทางที่เสื่อมเสียได้ง่าย ฉะนั้นโรงเรียนควรจะได้จัดกิจกรรมภายในโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อครูจะได้ดูแลในเรื่องการคบเพื่อนของนักเรียนได้ตลอดจนให้บริการคำปรึกษาแนะนำใน เรื่องดังกล่าวนี้ด้วย จะช่วยให้เด็กมีเหตุผลในการคบเพื่อนมากขึ้น จากการวิจัยของ Charles Douglass Cary ก็พบว่า การจัดการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของรัสเซียนั้น รัฐบาลได้ตระหนักถึงอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนอยู่มาก จึงพยายามที่จะกำหนดให้เด็กในกลุ่มที่มีลักษณะ เป็นผู้นำมีพฤติกรรมไปในทางที่ผู้ใหญ่ต้องการ^๒ ทั้งนี้เพื่อที่จะให้นักเรียนส่วนใหญ่ซึ่งชอบเอาอย่างจะได้ปฏิบัติตนไปในทางที่ผู้ใหญ่เห็นว่าดีด้วย ผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจุบัน เหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเรา เป็นสิ่งที่ประชาชนโดยทั่วไปมีส่วนได้เกี่ยวข้อง เรียนรู้ ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชนอื่นๆ รัฐบาลจะต้องแถลงแนวนโยบาย ประชาชนมีสิทธิ์เสนอความคิดเห็น วิชาข้าราชการบริหารงานของรัฐบาล ถ้าดูโดยกว้างๆ ทั่วไปแล้วคล้ายกับว่าประชาชนมีความตื่นตัวในด้านการเมืองการปกครอง มากขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก สิ่งต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วน่าจะทำให้นักเรียนอาชีวศึกษามีพัฒนาการทางด้านความรู้ความเข้าใจ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ปรากฏว่าจากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวน้อย ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าเนื้อหาวิชาในหลักสูตร ตลอดจนวิธีสอนของครู ไม่ได้ครอบคลุมและเน้นให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้เพียงพอ หรืออาจเป็นเพราะความสับสนระหว่างความรู้ที่ได้รับและสิ่งที่นักเรียนได้พบเห็นจริงในชีวิตประจำวัน ทำให้นักเรียนเกิดความไม่แน่ใจ

---

^๑ ญาณเฉลียว สุมาวงศ์, วัยรุ่น (พิมพ์ครั้งที่ ๒, ธนบุรี: โรงพิมพ์บรรหาร, ๒๕๐๔), หน้า ๔๘.

^๒ G.L. Blough and C.H. McGlure, Loc. cit.

๒. ผลการวิจัยพบว่า มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน มีความแตกต่างกันตามเพศ ๒๒ มโนทัศน์ และอีก ๒๔ มโนทัศน์ ไม่มีความแตกต่างกันตามเพศของนักเรียน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนอาชีวศึกษาชาย-หญิงจะไม่แตกต่างกัน และผลจากการวิจัยได้พบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน ซึ่งโดยเฉลี่ยนักเรียนอาชีวศึกษาหญิงจะได้คะแนนมโนทัศน์สูงกว่านักเรียนอาชีวศึกษาชาย

๓. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายมีมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ถูกต้องร้อยละ ๗๐.๐๐ ขึ้นไป ๗ เรื่อง ถูกต้องต่ำกว่าร้อยละ ๕๐.๐๐ ลงมา ๑๔ เรื่อง ส่วนนักเรียนหญิงมีมโนทัศน์ดังกล่าวถูกต้องร้อยละ ๗๐.๐๐ ขึ้นไป ๒๔ เรื่อง ถูกต้องต่ำกว่าร้อยละ ๕๐.๐๐ ลงมา ๑๐ เรื่อง นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีมโนทัศน์ถูกต้องดีเหมือนกันในทุกๆ เรื่องที่นักเรียนชายมีมโนทัศน์ถูกต้องดี คือ เรื่องการประหยัดและการออมทรัพย์ ลักษณะของผู้ดี หลักเกณฑ์ที่ควรพิจารณาเพื่อเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ความสำคัญของการทำบัตรประชาชน การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การตรงต่อเวลา การใช้เหตุผลที่ดีในการตัดสินใจ มโนทัศน์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงถูกต้องน้อยเหมือนกันในทุกเรื่องที่นักเรียนหญิงมีมโนทัศน์ถูกต้องน้อย คือ เรื่องความสำคัญของการเลือกตั้ง ฐานะของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ความสำคัญของการแจ้งเกิด การคบเพื่อน การวินิจฉัยแสดงความคิดเห็นในข่าวสารการเมืองต่างๆ ลักษณะของมติมหาชน การจัดการศึกษาภาคบังคับ การเตรียมตัวขั้นต้นเพื่อให้พร้อมที่จะรับผิดชอบต่อสังคม ฐานะทางการเมืองของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น

จากผลการวิจัยดังกล่าวมานี้ จะเห็นว่านักเรียนหญิงมีมโนทัศน์ถูกต้องดีมากกว่านักเรียนชาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมจิตร์ วัฒนกุลลัง ที่พบว่า นักเรียนหญิงโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีโดยเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนชาย^๑ และสอดคล้องกับการรวบรวมผลการวิจัยของ แมสซีอะแลส (Massialas) ที่ว่า นักเรียนชายจะรับรู้

^๑สมจิตร์ วัฒนกุลลัง, เรื่องเดิม.

เรื่องการเมืองในรูปตัวบุคคลมากกว่าเป็นสถาบัน และนักเรียนหญิงจะเคารพเชื่อฟังกฎหมาย และเชื่อว่ารัฐบาลจะตอบสนองคำเรียกร้องของประชาชนได้มากกว่านักเรียนชาย^๑ เกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้สังเกตการทำแบบสอบถามโน้ตชน์ของนักเรียนอาชีวศึกษากลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้อย่างมีส่วนร่วมแล้วความตั้งใจในการทำแบบสอบถามนักเรียนหญิงมีความตั้งใจดีกว่านักเรียนชาย นักเรียนหญิงจะตั้งใจพยายามทำแบบสอบถามจนหมดหรือเกือบหมดเวลา และตรงกันข้ามกับนักเรียนชายซึ่งไม่ค่อยตั้งใจเท่าใดนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะนิสัยของเพศทั้งสองที่แตกต่างกัน ยิ่งนักเรียนชายทราบว่าการทำแบบสอบถามครั้งนี้ไม่มีผลต่อการเรียนใดๆ บวกกับความสนใจในสิ่งอื่นอาจมีมากกว่า ทำให้ไม่ตั้งใจทำแบบสอบถาม ผลเฉลี่ยมคะแนนการสอบถามโน้ตชน์ของนักเรียนชายจึงต่ำกว่าของนักเรียนหญิง หรืออีกประการหนึ่ง เพศชายเป็นเพศที่มีความกล้าที่จะแสดงออก ชอบแสดงกิจกรรมต่างๆ ในสังคมอย่างเปิดเผย ซึ่งไม่ได้เป็นเครื่องแสดงว่านักเรียนชายมีความรู้ความเข้าใจมากกว่านักเรียนหญิงในเรื่องนั้นๆ ผิดกับนักเรียนหญิงซึ่งโดยทั่วไปมักจะไม่ค่อยกล้าแสดงออก เป็นคนขอบคิด ชอบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างไม่ค่อยเปิดเผย ทั้งๆ ที่ตนเองจะมีความรู้ความเข้าใจดีในเรื่องนั้นๆ ก็ตาม ดังนั้น ในการตอบแบบสอบถามโน้ตชน์ นักเรียนหญิงซึ่งมีความคิดรอบคอบและมีความตั้งใจทำ จึงมีคะแนนเฉลี่ยมสูงกว่านักเรียนชาย

๔. ผลการวิจัยพบว่า การแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน ขึ้นอยู่กับกลุ่มของนักเรียนที่ได้คะแนนโน้ตชน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยสูงและต่ำ อย่างมีนัยสำคัญในเรื่องต่อไปนี้ คือ ความสนใจติดตามข่าวสารของบ้านเมืองจากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ความสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน ความสนใจในกิจกรรมที่เสียสละเพื่อส่วนรวมและความมั่นคงของประเทศ ความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ความสนใจเข้าร่วมโครงการงานบางประเภทที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชน ความสนใจในนโยบายการปฏิบัติงานของรัฐบาล และข่าวเกี่ยวกับการเมืองของประเทศ การปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของโรงเรียน การแสดงข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงโรงเรียน การไปทำบุญตักบาตร การช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีโอกาส การผิตเวลานันทหมาย การวิจารณ์และอภิปรายเกี่ยวกับข่าวสารการเมือง การ

^๑Massialas, Loc. cit.

ฟังก์ชันการอภิปรายเกี่ยวกับบุคคล หรือเหตุการณ์บ้านเมือง การทำความเข้าใจจนถูกต้องทางโรงเรียนสั่งลงโทษ ความรู้สึกเมื่อรัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนทำอะไรก็ได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ความคิดที่จะปรับปรุงชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จีรวรรณ สร้อยน้ำ อยู่บางเรื่อง ได้แก่ ความสนใจติดตามข่าวสารของบ้านเมืองจากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ความสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน ความสนใจในกิจกรรมที่เสียสละเพื่อส่วนรวมและความมั่นคงของประเทศ ความสนใจเข้าร่วมโครงการบางประเภทที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชน การปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของโรงเรียน^๑ จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าการแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน ซึ่งการแสดงออกต่างๆ ของนักเรียนอาชีวศึกษาเท่าที่ผ่านมา ผู้วิจัยเห็นว่า ในระยะนี้นักเรียนอาชีวศึกษาลดการแสดงออกทางด้านการเมืองลงกว่าระยะ ๒-๓ ปีที่ผ่านมาหลังเหตุการณ์ ๑๖ ตุลาคม ๑๖ ใหม่ๆ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะในระยะหลังๆ นี้ เหตุการณ์ต่างๆ ในบ้านเมืองเราก่อนข้างจะวุ่นวายสับสน อันทำให้เกิดความเบื่อหน่ายเอือมระอาไม่อยากจะเข้ามาวุ่นวายก็เป็นได้ แต่อย่างไรก็ดี การแสดงออกโดยทั่วไปของนักเรียนอาชีวศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยนี้ ย่อมเป็นผลมาจากปัจจัยหลายอย่าง เป็นต้นว่าอาจขึ้นอยู่กับจิตใจหรือความพร้อม ซึ่งอาจจะ เป็นผลมาจากการได้รับการขัดเกลาอบรมสั่งสอนมาจากครอบครัวให้เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน หรืออาจจะขึ้นกับสื่อมวลชน โรงเรียน ตลอดจนสภาพความยากจนหรือร่ำรวยของครอบครัวของนักเรียนก็ย่อมมีผลต่อการแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนเป็นอย่างมากเช่นกัน เช่น บางคนมีฐานะดี มีความพร้อมทุกอย่าง ก็ย่อมมีแนวโน้มที่จะมีความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่บางคนฐานะยากจนอาจจะไม่มีมรดก หรือเห็นว่าตนเองไม่มีความสามารถ ทำให้ไม่กล้าแสดงออกก็ได้ นอกจากนี้แล้ว การแสดงออกของนักเรียนอาจจะขึ้นอยู่กับกลุ่มเพื่อนก็ได้ เพราะนักเรียนอาชีวศึกษาเหล่านี้กำลังอยู่ในวัยรุ่น ดังผลงานการรวบรวมงานวิจัยของ แมสซีอะแลส (Massialas) ที่พบว่า กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการรับเอาค่านิยมในวัยรุ่นมากกว่าวัยเด็กเล็ก และวัยรุ่นที่ร่วมกิจกรรมของหมู่คณะมักจะต่อสู้อิทธิพลของความเชื่อของกลุ่ม^๒

^๑จีรวรรณ สร้อยน้ำ, เรื่องเดิม.

^๒Massialas, Loc. cit.

๕. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบร่วมกิจกรรมประเภทการละเล่น เช่น กีฬา เป็นอันดับหนึ่ง อันดับรองลงมาคือ กิจกรรมบันเทิง น้อยที่สุดคือ กิจกรรมวิชาการ นิทรรศการที่ นักศึกษาชอบชมเป็นอันดับหนึ่งได้แก่ การแสดงสินค้า อันดับรองลงมาคือ เศรษฐกิจ วิชาการ และการเมือง ความเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการชมนิทรรศการ นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยบางอย่าง อันดับรองลงมาคือ ตริตรองด้วยเหตุผลก่อนจึงจะเชื่อ ความนิยมในสินค้าไทย นักเรียนนิยมในสินค้า บางอย่าง การติดตามข่าวจากหนังสือพิมพ์ นักเรียนสนใจติดตามข่าวเศรษฐกิจมาก อันดับรองลงมา คือ ข่าวการเมือง กีฬา สารคดี ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จีรวรรณ สร้อยน้ำ ใน บางเรื่อง^๑ ได้แก่ การเข้าร่วมในกิจกรรมประเภทการละเล่น เช่น กีฬา การชมนิทรรศการ ประเภทการแสดงสินค้า และเรื่องความเห็นเกี่ยวกับการชมนิทรรศการนี้ คำนึงผลการวิจัยของ จีรวรรณ สร้อยน้ำ ที่พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าจะต้องตริตรองด้วยเหตุผลก่อนจึงจะเชื่อ แต่จากการวิจัยพบว่า นักเรียนเห็นด้วยบางเรื่องเป็นอันดับหนึ่ง อันดับรองลงมาจึงมีความเห็นว่าจะ ต้องตริตรองด้วยเหตุผลก่อนจึงจะเชื่อ และชนิดของนิทรรศการที่นักเรียนชอบชมก็จะพบว่าตรงกันข้าม เช่นกัน กล่าวคือ ครั้งนี้พบว่านักเรียนชอบชมนิทรรศการประเภทการเมืองน้อยที่สุด อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้พบว่านักเรียนอาชีวศึกษาเคยเข้าร่วมกิจกรรมด้านวิชาการมากเป็นอันดับที่สาม การ แสดงออกของนักเรียนนี้ เป็นการชี้ให้เห็นว่า นักเรียนมีความสำนึกในความเป็นพลเมืองดีมากขึ้นแล้ว แสดงว่าเริ่มจะมีจิตใจแบบประชาธิปไตยขึ้น ดังคำกล่าวของ ทินพันธุ์ นาคะตะ ที่กล่าวว่า คนที่มี จิตใจเป็นประชาธิปไตยจะต้องมีสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นในตนเอง^๒ แม้ว่า นักเรียนส่วนใหญ่จะแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในเรื่องที่กล่าวมาแต่ละประเภทไม่ถึง ร้อยละ ๕๐ ก็ตาม แต่ก็นับว่าเป็นรากฐานที่ดีในการที่จะปลูกฝังประชาธิปไตยสำหรับประเทศไทยต่อไปเรื่อยๆ ดังคำกล่าวของ สุวิทย์ สุวรรณ ที่กล่าวว่า งานปลูกฝังประชาธิปไตยนั้นเป็นงาน ระยะยาว และต้องเริ่มจากการศึกษา^๓ ดังจะเห็นได้ว่า รัฐได้ใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือ

^๑จีรวรรณ สร้อยน้ำ, เรื่องเดิม.

^๒ทินพันธุ์ นาคะตะ, เรื่องเดิม.

^๓สุวิทย์ สุวรรณ, "ทางสู่ประชาธิปไตย" ประชาธิปไตยของชาวบ้าน, รวบรวมโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร, ๒๕๑๖), หน้า ๑๗๒.

สร้างบุคคลให้สอดคล้องกับค่านิยมที่ยึดถืออยู่ในสังคม ตลอดจนให้บุคคลมีความรู้และทักษะที่จำเป็น เพื่อจรรโลงค่านิยมดังกล่าวในสังคมให้คงอยู่ตลอดไป^๑ ผู้วิจัยเห็นว่า ประสบการณ์ต่างๆ ที่นักเรียน ได้รับจากการเรียนการสอนในห้องเรียน ขอบข่ายของเนื้อหาวิชาที่บรรจุไว้ในหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็น เรื่องเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีโดยตรงหรือไม่ก็ตาม มีส่วนที่จะทำให้ผู้เรียน เกิดความรู้ความ เข้าใจมากหรือน้อยต่างกันตามประสบการณ์ที่ได้รับ และจะมีผลต่อผู้เรียนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางพฤติกรรมต่างกัน อันจะเป็นผลสัมพันธต่อเนื่องไปถึงการแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีใน ด้านต่างๆ ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ที่จะต้องร่วมรับผิดชอบต่อประเทศชาติ ซึ่งผู้วิจัยคาดว่า ในอนาคตนักเรียนนักศึกษาของไทยเรา คงจะมีความสำนึกในความเป็นพลเมืองดีเพิ่มขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ในปัจจุบัน

๖. ผลการวิจัยพบว่า วิธีสอนที่ครูใช้สำหรับปลูกฝังและพัฒนาโน้ตศน์ความเป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตยแก่นักเรียนโดยเฉลี่ยแล้ว ครูใช้วิธีสอนแบบบรรยายมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง อันดับรองลงมาคือ การสอนโดยให้อภิปรายแสดงความคิดเห็น การใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน สอนตามแบบเรียน สอนโดยการตั้งคำถาม ให้ค้นคว้าหาความรู้ ผูกทักษะการมีส่วนร่วม วิธีแก้ ปัญหา การแสดงบทบาท การสร้างสถานการณ์จำลอง ตามลำดับ และวิธีสอนที่ใช้้น้อยที่สุดคือ การใช้วิทยากร และการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรณวิมล หนีมพานิช ที่พบว่า วิธีสอนที่ครูใช้พัฒนาโน้ตศน์การมีส่วนร่วมทางการเมือง มากตาม ลำดับคือ การบรรยาย การอภิปรายแสดงความคิดเห็น ให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้^๒ สอดคล้อง กับผลการวิจัยของ จีรวรรณ สร้อยน้ำ ที่พบว่า วิธีสอนที่ครูใช้พัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของนักเรียนมากตามลำดับคือ การบรรยาย การใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน การอภิปราย แสดงความคิดเห็น การสอนตามแบบเรียน และวิธีสอนที่ใช้้น้อยที่สุดเหมือนกันคือ การใช้วิทยากร และอุปกรณ์ประกอบการสอน^๓ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พูลสุข เรื่องไทย ที่ทำการวิจัย

^๑Chester W. Harris, *Loc cit.*

^๒วรณวิมล หนีมพานิช, เรื่องเดิม.

^๓จีรวรรณ สร้อยน้ำ, เรื่องเดิม.

เรื่องการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบบรรยาย นักเรียนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาได้เท่าที่ควร ครูให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติมน้อย และครูใช้แบบเรียนเพียงเล่มเดียว^๑ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับคำกล่าวของ เอ็ดเวิร์ด เอ. ไพร์ส (Edward A. Pires) ที่กล่าวว่า วิธีสอนและกระบวนการที่ครูใช้เป็นปกติในการสอนสังคมศึกษา ครูสอนแบบบรรยายมากที่สุด^๒ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ครูส่วนใหญ่ที่สอนนักเรียนอาชีวศึกษายังคงชอบใช้วิธีสอนแบบบรรยาย ซึ่งเป็นการสอนที่เน้นครูเป็นจุดศูนย์กลาง นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียนน้อยมากนี้ ควรจะได้มีการปรับปรุงให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น ในการสอน เพื่อฝึกให้นักเรียนออกไปเป็นพลเมืองดีนั้น ทรอย ฮอลลิเดย์ กล่าวไว้ในเรื่อง Better Training Means Better Citizen ว่า ปัจจุบันโรงเรียนมีบทบาทมากในการฝึกด้านพลเมืองดี เพราะมีโครงการฝึกฝน และมีวัตถุประสงค์เฉพาะในการสอน ดังนั้น ครูทุกคนควรร่วมมือในการวางแผนจัดโปรแกรมในการฝึก การเป็นพลเมืองดี ครูทุกคนควรรู้ว่า จะสอนอะไร ในชั้นอะไร จะสอนซ้ำเรื่องอะไร เมื่อไรและนักเรียนทุกคนควรมีโอกาสในโครงการนี้ โดยมีส่วนร่วมในการจัด เป็นการเตรียมตัวเด็กให้มีพัฒนาคุณค่าทางหน้าที่พลเมือง มากกว่าสั่งให้อ่านหนังสือแบบเรียน จริงอยู่หนังสือแบบเรียนมีความสำคัญ แต่ย่อมไม่เพียงพอและไม่ได้ผล^๓ ดังคำกล่าวของ วิลเลียม แทมบูริโน ได้กล่าวถึงการศึกษาการเป็นพลเมืองดี (Citizenship Education) ว่า การสอนเรื่องการเป็นพลเมืองดีต้องมีการกระทำ จะเรียนจากตำราเฉยๆ ไม่พอ และไม่ได้ผล โรงเรียนต้องหากระบวนการสอนที่เป็นความคิดริเริ่มด้วยตนเอง ให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกว้างขวาง ในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และธุรกิจสังคม^๔ ในปัจจุบัน การสอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอ ควรสอนให้

^๑ พูลสุข เรื่องไทย, เรื่องเดิม.

^๒ Edward A. Pires, The Teaching of Social Studies in Primary Teacher Trainer Institutions in Asia (Bangkok: Unesco Regional Office for Deucation in Asia, 1970), p. 81.

^๓ Troy Holiday, Loc. cit.

^๔ William Tamburrino, Loc. cit.

นักเรียนได้รับความคิดรวบยอด (Concept) ที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์และถูกต้อง^๑ แต่อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนยังคงสอนโดยให้อภิปราย แสดงความคิดเห็น ตลอดจนใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันมากเป็นอันดับสองและสามตามลำดับ ซึ่งวิธีสอนทั้ง ๒ วิธีดังกล่าวนี้ เป็นวิธีที่เราให้นักเรียนเกิดความสนใจไม่เบื่อหน่าย นักเรียนจะชอบเรียนมากขึ้น ดังผลการวิจัยของ ดวงกมล วาณิช ที่พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบวิธีสอนของครูซึ่งนำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาเกี่ยวข้องกับบทเรียน^๒ และจากงานวิจัยของ ศิริมา พ้อคำ ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสอนหน้าที่พลเมืองไว้ว่า ในการสอนครูควรให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นแก่นักเรียน^๓ ตลอดจนงานวิจัยของ สมจิตร วัฒนคุลัง ก็ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ วิธีสอนเพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี ครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น ผูกหัดที่จะแสวงหาความรู้จากชุมชน และอื่นๆ^๔ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การใช้วิธีสอนโดยให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น นับเป็นการฝึกการใช้เหตุผลที่ดีในเรื่องการวิพากษ์วิจารณ์ในเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ซึ่งจะเป็นการสอนที่ควบคู่ไปกับการใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันได้อย่างดี เพราะการนำเอาข่าวสารเหตุการณ์ประจำวันเข้ามาสอน นักเรียนจะตื่นตัวต่อเหตุการณ์นั้นๆ และให้ความสนใจที่จะแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ เราให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ ทำให้นักเรียนเป็นคนเฉลียวฉลาดทันต่อการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองและโลก และการสอนด้วยวิธีดังกล่าวนี้ยังจะช่วยฝึกให้นักเรียน เป็นผู้ที่มีวิचारณญาณในการรับฟัง และคิดอย่างมีเหตุมีผล รู้จักที่จะตัดสินใจเชื่อหรือไม่เชื่อในสิ่งใด ตลอดจนฝึกให้เป็นคนกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น รู้เหตุรู้ผล และยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น นับว่าการสอนด้วยวิธีการทั้ง ๒ วิธีดังกล่าวนี้ จะสามารถช่วยพัฒนามโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีได้ดีทั้ง ๒ วิธี ส่วนวิธี

^๑สุมน อมรวิวัฒน์ "คำบรรยายวิชา Improving of Teaching Social Studies in Elementary School, ภาคต้น ปีการศึกษา ๒๕๑๔.

^๒ดวงกมล วาณิช, เรื่องเดิม

^๓ศิริมา พ้อคำ, เรื่องเดิม.

^๔สมจิตร วัฒนคุลัง, เรื่องเดิม.

สอนอันดับที่สี่ คือ การสอนตามแบบเรียน วิธีนี้ความจริงแล้วครูน่าจะใช้ใกล้เคียงกับวิธีสอนแบบบรรยาย เป็นที่น่าสังเกตว่า ครูใช้วิธีสอนโดยการตั้งคำถามและให้ค้นคว้าหาความรู้บ่อย อาจเป็นเพราะหลักสูตรโรงเรียนอาชีวศึกษา เน้นหนักในวิชาชีพ นักเรียนจึงมุ่งที่จะทำกิจกรรมเกี่ยวกับวิชาชีพมากกว่าที่จะหันมาสนใจกับการค้นคว้าหาความรู้ตามที่ครูมอบหมาย โดยเฉพาะวิชาหน้าที่พลเมือง หลักสูตรกำหนดเวลาเรียนไว้เพียงสัปดาห์ละ ๑ ช.ม. เท่านั้น นับว่าน้อยมาก และบางโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญ ก็อบจะกล่าวได้ว่าวิชานี้ถูกกลืนไปเลยทีเดียว ซึ่งเป็นที่น่าเป็นห่วงและน่าเสียดายอย่างยิ่งที่นักเรียนอาชีวศึกษาเหล่านี้ขาดโอกาสที่จะเรียนรู้ และขาดการฝึกฝนด้านคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมทั้งในปัจจุบันและอนาคต นอกจากนี้จะสังเกตเห็นว่า ครูส่วนมากใช้วิธีสอนแบบฝึกทักษะการมีส่วนร่วม การแก้ปัญหา การแสดงบทบาท และการสร้างสถานการณ์จำลองน้อยมาก ทั้งๆ ที่วิธีสอนดังกล่าว เป็นวิธีที่มีความสำคัญยิ่งในการที่จะปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งคุณภาพของเด็กที่ผลัดออกไปจะต้องเป็นคนที่มีรู้จักแก้ปัญหา เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมตามสถานภาพของตนในฐานะสมาชิกของสังคม ที่จะร่วมรับผิดชอบต่อประเทศชาติบ้านเมือง และวิธีสอนดังกล่าวจะช่วยเตรียมนักเรียนให้มีบทบาทที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพได้อย่างดีด้วย สำหรับวิธีสอนที่ครูใช้น้อยที่สุดคือ การใช้วิทยากร และการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน ซึ่งอาจเป็นเพราะการจัดครูสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนอาชีวศึกษานั้น จะพบว่า ผู้บริหารมีความเห็นว่าใคร่สอนได้สำหรับวิชานี้ไม่มีความสำคัญใดๆ โดยไม่คำนึงถึงทัศนคติของครู และความสามารถของครู ดังผลการวิจัยของ สุธรรมมา สุจริตตานนท์ ที่พบว่า ครูยังมีปัญหา เรื่องความแม่นยำในเนื้อหาที่จะใช้สอน และปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ประกอบการสอน และมีครูเป็นจำนวนมากที่มีความเห็นว่า การใช้อุปกรณ์เป็นการสิ้นเปลืองทุนทรัพย์^๑ และอาจเป็นเพราะครูไม่มีความสะดวกที่จะใช้วิทยากร ดังเหตุผลที่กล่าวมาแล้วคือ ไม่ได้ได้รับความสนใจจากผู้บริหารหรือเหตุผลอื่น หรืออาจเพราะการขาดประสบการณ์ของผู้สอนเอง เช่น ไม่ทราบว่าจะเชิญใครมาบรรยายให้นักเรียนฟัง เป็นต้น

^๑สุธรรมมา สุจริตตานนท์, เรื่องเดิม.

๗. ผลการวิจัยพบว่า คะแนนมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนทั้ง ๘ โรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ คือ นักเรียนโรงเรียนที่ ๗ และ ๘ ต่างก็มีมโนทัศน์โดยเฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนที่ ๑ และ ๒ นักเรียนโรงเรียนที่ ๓ และ ๔ ต่างก็มีมโนทัศน์เฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนที่ ๑ และต่ำกว่าโรงเรียนที่ ๘ นักเรียนโรงเรียนที่ ๕ และ ๖ มีมโนทัศน์เฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนที่ ๑ เมื่อพิจารณาการสอนของครูแล้วจะพบว่า วิธีสอนของครูที่ใช้สอนในแต่ละโรงเรียนที่นักเรียนมีมโนทัศน์โดยเฉลี่ยแตกต่างกันนั้น แม้ว่าครูจะใช้วิธีสอนบางวิธีเหมือนกัน หรือบางวิธีมากใกล้เคียงกัน แต่ก็ยังมีวิธีสอนอีกหลายวิธีที่ครูผู้สอนใช้แตกต่างกันออกไป บางวิธีโรงเรียนหนึ่งใช้มาก แต่อีกโรงเรียนไม่ใช้เลย หรือบางโรงเรียนใช้น้อย บางโรงเรียนใช้วิธีสอนแบบต่างๆ มากกว่าโรงเรียนอื่นๆ แทบทุกวิธี ฉะนั้น เมื่อการสอนของครูแต่ละโรงเรียนแตกต่างกันดังกล่าวมาแล้ว จึงทำให้นักเรียนมีมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า วิธีสอนของครูมีอิทธิพลต่อมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่า นอกจากปัจจัยเกี่ยวกับวิธีสอนที่ครูใช้ในการสอน เพื่อปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติของนักเรียนแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกหลายอย่างที่มีอิทธิพลทำให้มโนทัศน์ของนักเรียนแตกต่างกัน กล่าวคือ อาจจะขึ้นอยู่กับกลุ่มเพื่อน สภาพแวดล้อมทั้งที่บ้าน ทางโรงเรียน ชุมชนที่เขายู่ ตลอดจนการเรียนรู้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น และประสบการณ์ต่างๆ ที่นักเรียนได้รับ และคุณค่านิยมของสังคมที่เขาใช้ชีวิตร่วมอยู่ด้วย ก็นับว่ามีอิทธิพลต่อมโนทัศน์ของเด็กอย่างมากเช่นกัน ดังผลการวิจัยของ สมจิตร วัฒนคุลัง ที่พบว่า ปิตาของนักเรียนซึ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษามากกว่ากลุ่มอื่นๆ และนักเรียนกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ นี้ ส่วนใหญ่อยู่ในย่านการค้า^๑ และจากผลการวิจัยของ Carroll Lee Englehardt พบว่า โรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญของสังคมที่จะถ่ายทอดอุดมคติเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีให้แก่เด็กนักเรียน^๒ หรือดังที่ กิบสัน (Gibson) ได้เคยกล่าวไว้ว่า นอกจากบ้าน โรงเรียน

^๑สมจิตร วัฒนคุลัง, เรื่องเดิม.

^๒Carroll Lee Englehardt, Loc. cit.

เพื่อนๆ และชุมชน ก็มีส่วนที่จะช่วยปลูกฝังทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจ และฝึกฝนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีแก่เด็กได้^๑ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญมาก เพราะการสื่อสารมวลชนในปัจจุบันมีความก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพมากในด้านการถ่ายทอดข่าวและวิทยุการสมัยใหม่ ทั้งยังมีวิธีการดึงดูดความสนใจของชนทุกชั้นให้สนใจต่อข่าวความเคลื่อนไหวใหม่ๆ โดยผ่านทางสิ่งตีพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ ดังนั้น เด็กจึงมีโลกทรรศน์ด้านต่างๆ กว้างขึ้น ซึ่งจะ เป็นสิ่งที่มีผลในการพัฒนามโนทัศน์ด้านต่างๆ ของเด็ก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเป็นพลเมืองดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียน

การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน เพื่อเขาจะได้เติบโตไปเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพนั้น เป็นหน้าที่ของทุกๆ ฝ่าย ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และองค์กรอื่นๆ จะต้องร่วมมือกันช่วยเหลือกัน ในจุดหมายปลายทางอันเดียวกัน คือ การเสริมสร้างพลเมืองที่มี "คุณภาพ" และโรงเรียนในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษา มีหน้าที่อบรมให้รู้ระเบียบของสังคมต่อจากครอบครัว จึงควรจะได้ตระหนักถึงความสำคัญในหน้าที่นี้ เพราะเด็กจะใช้ชีวิตส่วนใหญ่วันละหลายชั่วโมงอยู่ในโรงเรียน ประกอบกับสภาพการณ์ในปัจจุบันบิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องประกอบอาชีพนอกบ้าน จึงไม่อาจดูแลเด็กได้ใกล้ชิด โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการปลูกฝังและพัฒนาโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย และนับเป็นหน้าที่โดยตรงของโรงเรียน^๒ ฉะนั้นสภาพแวดล้อมในโรงเรียนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะมีผลต่อการพัฒนาคุณค่า และพฤติกรรมของการเป็นพลเมืองดี จะเห็นได้ว่า ความเป็นพลเมืองดีนั้นเกิดจากการที่เด็กได้รับการเรียนรู้ทั้งหมด

---

^๑John S. Gibson, "Needed: A Revolution in Civic Education." The Bulletin of The National Association of Secondary Principle, (May, 1969.), p. 531.

^๒Smith, Krouse and Atkinson, Loc. cit.

ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในวัยเรียน^๑ และนับเป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนการสอนที่มีระบบระเบียบ และมีเหตุผล^๒ ถึงกับมีคำกล่าวว่า โรงเรียนเป็นห้องทดลองสำหรับประชาธิปไตย (School is Democratic Laboratory) ดังนั้น โรงเรียนจึงควรจะได้ตระหนักถึงหน้าที่รับผิดชอบในด้านผลิตนักเรียนที่มีคุณภาพ เป็นผู้ที่มิมีโน้ตชนึ้ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยถูกต้องออกไปสู่สังคม โดยควรจะได้กระทำดังนี้คือ

๑. สร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมต่างๆ ตลอดจนประสบการณ์ที่นักเรียนจะได้รับให้เป็นประชาธิปไตย เพื่อเป็นตัวช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคมประชาธิปไตย โดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการไปในแนวทางของประชาธิปไตย ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือ กล้าแสดงความคิดเห็นทั้งด้านสนับสนุนและคัดค้าน ผู้บริหารโรงเรียนต้องใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็น และยินดียินดียอมรับฟังข้อวิจารณ์ติชมต่างๆ การส่งเสริมให้ครูทุกคนเป็นนักประชาธิปไตย และการปฏิบัติของครูต่อนักเรียนเป็นประชาธิปไตยแล้ว ทุกคนในโรงเรียนก็จะเข้าถึงคุณค่าของกระบวนการประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ความรู้สึกนี้จะค่อยๆ แทรกซึมเข้าไปในจิตใจของนักเรียนทีละเล็กทีละน้อย อันจะเป็นผลไปสู่ความเป็นนักประชาธิปไตยที่ดีในอนาคต

๒. โรงเรียนควรเห็นความสำคัญของการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ว่ามีประโยชน์ต่อการพัฒนาสมาชิกของสังคมให้เติบโตไปเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ จึงควรจะได้มีการสนับสนุนให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้นว่า มีการจัดสรรงบประมาณพิเศษให้บ้างสำหรับให้ครูช่วยในการจัดหาอุปกรณ์ เชิญวิทยากร จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งในและนอกโรงเรียน ตลอดจนส่งเสริมการจัดตั้งชุมนุมทางวิชาการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองดี

๓. การมอบหมายงานสอนวิชาหน้าที่พลเมืองให้ครู โรงเรียนควรจะได้คำนึงถึงพื้นฐานการศึกษาของครูที่ได้สำเร็จมาเป็นเกณฑ์ ตลอดจนคำนึงถึงทัศนคติของครูที่มีต่อวิชานี้ด้วย ผู้สอนต้อง

^๑John Jarolimek, Social Studies in Elementary School (New York: The Mcmillan Company, 1967), p. 17.

^๒Massialas, op. cit., p. 124.

ไม่มอบหมายงานสอนให้ครูคนใดคนหนึ่งสอน ทั้งๆ ที่ครูคนนั้นไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมในวิชานี้มาก่อน เพราะจะทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เนื่องจากครูไม่มีประสิทธิภาพดีพอ และควรวาง ชั่วโมงสอนให้เหมาะสม

๔. โรงเรียนจะต้องสร้างค่านิยมพร้อมๆ กับให้ความรู้แก่นักเรียน เพื่อให้เป็นไปตาม ความต้องการของสังคม และต้องสอนให้นักเรียนเข้าใจระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ซึ่ง โรงเรียนอาจจำลองสภาพการณ์ต่างๆ ของสังคมเข้ามาสู่โรงเรียน เป็นการนำสภาพแวดล้อมมาเป็น แหล่งส่งเสริมความรู้ ทักษะ และค่านิยม ตลอดจนการสร้างการเรียนรู้ถึงการดำเนินชีวิตของบุคคล ในสังคมให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

๕. โรงเรียนต้องส่งเสริมการฝึกทักษะในทุกๆ ด้านแก่นักเรียน เป็นต้นว่า ฝึกทักษะใน การค้นคว้าหาความรู้ ให้รู้จักการศึกษาด้วยตนเอง รู้จักเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ และรู้จักตัดสินใจโดย อาศัยข้อมูลด้วยตนเอง โดยการจัดบริการห้องสมุด เพื่อปลูกฝังให้มีนิสัยรักการอ่าน ช่วยทำให้เป็น คนมีความรู้กว้างขวาง เฉลียวฉลาด และฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน ร่วมรับผิดชอบต่อหมู่คณะ

๖. โรงเรียนควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมนักเรียน โดยจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น ด้านกีฬา วิชาการ บริการ ด้านสังคม และการปกครอง เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เหล่านี้อย่างทั่วถึงตามความถนัดและความสนใจ ซึ่งโรงเรียนควรมีบริการให้ทั้งด้านสถานที่และ บุคลากร โดยจัดครูเป็นผู้ดูแลและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด ฝึกให้นักเรียนมีโอกาสรับผิดชอบในสิทธิ หน้าที่ของตน ฝึกการทำงานร่วมกัน และพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๗. โรงเรียนควรจะได้ปลูกฝังและพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้มีระเบียบวินัยในตนเอง (Self-discipline) เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการสร้างกฎ เกณฑ์ระเบียบวินัยบ้างในบาง ส่วน เพื่อผลทางด้านความร่วมมือในการปฏิบัติ และระเบียบวินัยของโรงเรียนจะช่วยให้นักเรียนรู้จัก ปกครองตนเอง ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน วินัยจะเป็นอำนาจที่รักษาความ เป็นธรรมแก่ทุกคน เป็นเครื่องยืนยันสิทธิเสรีภาพของนักเรียน ทำให้นักเรียนรู้จักควบคุมตนเอง เมื่อ เป็นนักเรียนมีวินัยเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติ เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในฐานะสมาชิกของสังคม ก็ ควรจะมีกฎหมายเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติ ฉะนั้นการฝึกให้นักเรียนรู้จักรักษาระเบียบวินัยของ โรงเรียน ย่อมเปรียบเสมือนการเตรียมตัวสำหรับการดำเนินชีวิตเมื่อเติบโตขึ้น เพื่อจะเป็นพลเมืองดี

รู้จักรับผิดชอบหน้าที่ สิทธิ และ เสรีภาพในขอบเขตที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะสำหรับครูสังคัมศึกษา

การปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของโรงเรียนจะบรรลุเป้าหมายแค่ไหน กล่าวคือ จะสามารถเสริมสร้างนักเรียนให้เติบโตไปเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณภาพ เป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยในอนาคตได้แค่ไหนนั้น ผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งคือ ครู และ โดยเฉพาะครูสังคัมศึกษา ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงตามจุดมุ่งหมายของวิชาสังคัมศึกษา ที่กำหนดไว้ว่า เพื่อถ่ายทอดและฝึกฝนอบรมความเป็นพลเมืองดีให้แก่นักเรียน ฉะนั้น ในการที่นักเรียนจะมีทัศนคติความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนทักษะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี หรืออาจกล่าวได้ว่า นักเรียนจะมีการพัฒนาการในด้านทัศนคติความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยมากน้อยแค่ไหน ย่อมขึ้นอยู่กับตัวครูผู้สอน เพราะครูจะเป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาในด้านทัศนคติ และความคิดเห็นต่างๆ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะครูผู้สอนดังต่อไปนี้

๑. การสอนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยนี้ ครูต้องสอนเพื่อมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน กล่าวคือ ไม่สอนให้จำเนื้อหาแต่อย่างเดียว ควรใช้เนื้อหาเพียงเพื่อเป็นแนวทางของการปฏิบัติเท่านั้น ครูต้องมุ่งเสริมสร้างทั้งความรู้ทางทฤษฎีและการปฏิบัติ ตลอดจนค่านิยม ทัศนคติที่ดี ให้พัฒนาไปพร้อมๆ กัน ทั้งความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติ และทักษะต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนามโนทัศน์ที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์

๒. ทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจของครูเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ครูผู้สอนต้องมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาที่สอน และมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของเรื่องที่จะสอนอย่างดี ทัศนคติของครูจะมีผลต่อพฤติกรรมของครูที่แสดงออกมา ซึ่งจะมีผลถ่ายทอดไปสู่ตัวเด็ก และความรู้ความเข้าใจของครูในเนื้อหาที่จะสอนจะทำให้ครูเกิดความมั่นใจในการสอน ซึ่งอาจจะทำได้โดยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา หรือสอบถามจากท่านผู้รู้ในเรื่องนั้นๆ มาแล้วอย่างดี เช่น การสอนเรื่องการเมือง การปกครอง เป็นต้น

๓. การจัดเนื้อหาการเรียนการสอน ควรจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามกาลเวลา ด้วย โดยพยายามดึงเอา ปัญหา เรื่องราว หรือเหตุการณ์ที่ยังดกเถียงกันอยู่ในปัจจุบัน เข้ามาสู่

ห้องเรียน เพื่อจะได้สามารถชี้แนะแนวความคิดที่ถูกต้องให้นักเรียน และนักเรียนก็จะมีความรู้สึกว่าเขาได้แสดงความคิดเห็นແ่งต่าง ๆ ของคนอื่น ทำให้นักเรียนได้ติดตามเรื่องราวข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น การสอน ข่าวสาร เหตุการณ์ปัจจุบันของบ้านเมืองและของโลก เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นการฝึกให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวของสังคม ฝึกให้นักเรียนรู้จักชี้แจงนำหนักของเหตุการณ์ ฝึกทักษะในการแสวงหาข้อเท็จจริง รู้จักประเมินผล และสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับ Information นั้นด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา เป็นการฝึกผลเมืองให้แสดงความคิดเห็น และฝึกให้นักเรียนเป็นคนที่ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

๔. จากผลการวิจัย ครูใช้วิธีสอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนน้อยมาก ซึ่งมีผลทำให้นักเรียนไม่สนใจ เบื่อหน่ายต่อการเรียน และทำให้มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ดังผลการวิจัยของ ศิริมา พ้อคำ ที่พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นส่วนมากมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาหน้าที่พลเมือง เพราะวิธีสอนของครูและเนื้อหาของแบบเรียน ทั้งๆ ที่นักเรียนส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของวิชานี้ ฉะนั้นครูควรจะได้มีการสำรวจความต้องการของนักเรียน และจัดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เพื่อจะทำให้การเรียนการสอนมีความหมาย และไม่น่าเบื่อหน่าย

๕. จากผลการวิจัย ครูใช้วิธีสอนโดยใช้วิทยากรน้อยมาก ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องปรับปรุง เพราะในการสอนบางเรื่อง เป็นต้นว่า เรื่องการเมือง การปกครอง ครูอาจจะมีความรู้ความเข้าใจไม่ซาบซึ้งนัก ย่อมจะทำให้ขาดความมั่นใจในการที่จะให้ความรู้แก่นักเรียนโดยสมบูรณ์ ดังนั้น ครูควรจะแก้ปัญหาโดยการเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองเฉพาะเรื่องนั้นๆ มาบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียน ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอน ย่อมทำให้เกิดความกระตือรือร้น และการเรียนย่อมจะได้ผลดีกว่า และยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียนอีกด้วย

๖. การสอนของครูควรเน้นให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์ โดยให้นักเรียนสามารถแยกแยะ ย่นย่อ และสรุปครอบคลุมได้ ดังคำกล่าวของ รัสเซล (Russel) ที่ว่า การที่จะสร้างมโนทัศน์ได้นั้น จะต้องผ่านขบวนการ ๓ ขั้น คือ การแยกแยะ การย่นย่อ และการสรุปครอบคลุม ขบวนการ

ทั้ง ๓ อย่างนี้ต้องมีการผสมผสานกัน (Integration) และจะเกิดขึ้นพร้อมกับการตั้งคำถาม การอ่าน และการแก้ปัญหา^๑ ฉะนั้น ครูจึงควรรหาทางให้นักเรียนรู้จักคิด และเป็นผู้มีความคิดริเริ่ม โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประสบกับสิ่งที่ต้องคิดและสิ่งกระตุ้นทางด้านความคิดริเริ่ม ครูควรฝึกให้นักเรียนได้ค้นหาข้อเท็จจริงและเรื่องราวต่างๆ โดยเน้นการสอนด้วยวิธีค้นคว้าหาความรู้ โดยการใช้คำถามเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้นักเรียนแสวงหาความรู้และข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นการเสริมทักษะในการพิสูจน์ แก้ปัญหา รู้จักสังเกต อภิปราย วิจัย หรือลงความเห็น รู้จักทำนายล่วงหน้า รู้จักตั้งสมมติฐาน และฝึกให้นักเรียนค้นหาวิธีการต่างๆ ที่มีความหมายและเหมาะสม มาใช้ในการแปลความหมายหรือวิเคราะห์ข้อมูล การสอนในแนวนี้ เป็นขบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความรู้และทักษะต่างๆ ของนักเรียน

๗. ครูควรจะได้เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อชาติบ้านเมืองให้แก่ นักเรียน ให้นักเรียนได้สร้างความสัมพันธ์กับสาธารณชน ทั้งด้านความยุติธรรม เสรีภาพ สิทธิหน้าที่ และความเท่าเทียมกัน

อาจจะสอนโดยวิธีให้นักเรียน ลูกเสือ หรืออนุภาค ออกไปช่วยรณรงค์พัฒนาชุมชน เช่น ช่วยทำความสะอาด สร้างศูนย์หนังสือในหมู่บ้าน สอนหนังสือในวันหยุด หรือให้นักเรียนได้ออกไปสังเกตการเลือกตั้ง สังเกตการประชุมรัฐสภา หรือสัมภาษณ์บุคคลสำคัญๆ ทางการเมือง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้ประสบกับสถานการณ์จริง เป็นการเตรียมนักเรียนให้ออกไปเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ

๘. ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้สามารถพัฒนาโน้ตค้นความเป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตยอย่างได้ผลนั้น ครูควรจะได้รู้พื้นฐานทางบ้านของนักเรียน และด้วยเหตุนี้ครูจึงควรติดต่อสัมพันธ์กับผู้ปกครองเพื่อขอความร่วมมือ ในการที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าของนักเรียนด้วย

---

^๑David H. Russel, Children's Thinking (Boston: Ginn and Company, 1956), p. 249.

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารการศึกษา

๑. ควรจะได้ปรับปรุงเนื้อหาสาระของหนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองให้สอดคล้องกับ
ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เพื่อให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และควรจะได้เพิ่ม
เนื้อหาเกี่ยวกับ ความรู้เรื่องกฎหมาย และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในเรื่องต่อไปนี้

- การวินิจฉัยแสดงความคิดเห็นในข่าวสารและเหตุการณ์ต่างๆ ของบ้านเมือง
- ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
- ลักษณะของมติมหาชน
- การปกครองส่วนท้องถิ่น

ตลอดจนเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญด้วย

๒. ควรจะได้ปรับปรุงด้านภาษาที่ใช้ในหนังสือแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง กล่าวคือ เป็น
ภาษาที่ชัดเจน ผู้อ่านสามารถตีความและเข้าใจได้ง่าย และควรจะได้สอดแทรกกิจกรรมเสนอแนะ
และแหล่งค้นคว้าไว้ในทุกๆ บทด้วย

๓. ควรให้การศึกษอบรมเพิ่มเติมแก่ครูที่ทำการสอนมาเป็นเวลานาน ทั้งด้านวิชาการ
และวิธีสอน เพื่อปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ และโดยเฉพาะควรหาโอกาสให้ครูสังคมศึกษาได้รับการ
อบรมความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

๑. ควรศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย
และการแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี โดยศึกษาให้ละเอียดเฉพาะเรื่องเดียว

๒. ควรศึกษาถึงความคิดเห็นในการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองของโรงเรียนอาชีวศึกษาจาก
บุคคลหลายระดับ เช่น ครู นักเรียน ผู้บริหาร นักวิชาการ ที่เกี่ยวข้องอยู่กับการอาชีวศึกษา

๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ของ
นักเรียนอาชีวศึกษาระดับต่างๆ

๔. ควรศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ของ
นักเรียนอาชีวศึกษาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค